

ՆՈՐ ՍԵՐՈՆԵՐ
ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀԿ

NEW GENERATION
HUMANITARIAN NGO

ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՄԻԱԿ-Ի ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏՍՏ ՍՊԵՑԻՖԻԿ ՓԱԹԵԹ

ԵՐԵՎԱՆ 2023թ.

ECOM

ՆՈՐ ՍԵՐՈՆՆԴ
NEW GENERATION

Այս փաթեթը կազմվել է «Նոր Սերունդ» Մարդասիրական ՀԿ-ի կողմից Եվրասիական տարածաշրջանային կոնսորցիումի ֆինանսական աջակցությամբ: Փաթեթի բովանդակության համար պատասխանատու է «Նոր Սերունդ» Մարդասիրական ՀԿ-ն, և այն պարտադիր չէ, որ արտահայտի Եվրասիական տարածաշրջանային կոնսորցիումի տեսակետները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՄԻԱՎ-Ի ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏՍՏ ՄՊԵՑԻՖԻԿ ՓԱԹԵԹԻ ՎՐԱ ԱՇԽԱՏԵՑԻՆ՝

Հեղինակ ՀՄԱՅԱԿ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

Դիտարկեցին ՍԵՐԳԵՅ ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆԸ, ԱԼԻՆԱ ՄԻՐԶՈՅԱՆԸ

Դիզայնը ԼԵՎՈՆ ԶԻԼԻՆԳԱՐՅԱՆԻ

© «Նոր Սերունդ» Մարդասիրական Հասարակական Կազմակերպություն
Փաթեթը կամ դրանից հատվածներ օգտագործելիս պարտադիր է հղում տալ
«Նոր Սերունդ» Մարդասիրական ՀԿ-ին:
Բոլոր իրավունքները պահպանված են:

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

ԱԲ	Առանցքային բնակչություն
ԹՆՕ	Թմրամիջոցների ներարկային օգտագործողներ
ԿՍԿ	Կոմերցիոն սեռական ծառայություններ մատուցող կանայք
ՀԿԿ	Հետկոնտակտային կանխարգելում
ՀՌՎ	Հակառետրովիրուսային
ՀԲՎ	Հեպատիտ Բ վիրուս
ՀՑՎ	Հեպատիտ Ց վիրուս
ՁԻԱՀ	Ձեռքբերովի իմունային անբավարարության համախտանիշ
ՄԻԱՎ	Մարդու իմունային անբավարարության վիրուս
ՆԿԿ	Նախակոնտակտային կանխարգելում
ՍՃՓՎ	Սեռական ճանապարհով փոխանցվող վարակներ
SUS	Տղամարդկանց հետ սեռական հարաբերություններ ունեցող տղամարդիկ

ՏԲԿԹ Տղամարդու բժշկական կամավոր թլփատում

MSMIT SUS իրականացման գործիքակազմ՝ գործնական ուղեցույց՝ SUS-ների շրջանում ՄԻԱՎ-ի և ՍՃՓՎ-ների ծրագրերի իրականացման համար

UNAIDS ՄԱԿ-ի ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի համատեղ ծրագիր

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՄԻԱՎ-Ի
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏՍՏ
ՍՊԵՑԻՖԻԿ ՓԱԹԵԹ

Հայաստանը կովկասյան երկիր է, որի բնակչությունը կազմում է 2,8 միլիոն մարդ (Համաշխարհային բանկ [1]): Հայաստանում ՄԻԱՎ-ի համաճարակը սկսել է 1988 թվականին, երբ հայտնաբերվել է ՁԻԱՀ-ի առաջին դեպքը: 2022 թվականի օգոստոս 31-ի տվյալներով՝ երկրում արձանագրվել է ՄԻԱՎ վարակի 4937 դեպք:

UNAIDS-ի տվյալներով՝ ՄԻԱՎ-ով ապրող մարդկանց հաշվարկային թիվը Հայաստանում կազմում է 4,800 մարդ: ՄԻԱՎ վարակի տարեկան արձանագրվող նոր դեպքերի քանակը հասնում է 400-ի [2]: ՄԻԱՎ-ի տարածվածությունը

չափահաս բնակչության շրջանում չափազանց ցածր է՝ մոտ 0,2%: Այնուամենայնիվ, Հայաստանում համաճարակը կենտրոնացած է առանցքային բնակչությունների (ԱԲ) շրջանում (ՏՍՏ, ԿՍԿ, ԹՆՕ, ՏԳ): Չնայած այն հանգամանքին, որ ՄԻԱՎ վարակի տարածման հիմնական ուղին հետերոսքսուալ կոնտակտն է (74,8%), ԱԲ-ների շրջանում ՄԻԱՎ-ի տարածվածության բարձր մակարդակը և ընդհանուր բնակչության շրջանում ընդհակառակը՝ չափազանց ցածր մակարդակը, ցույց են տալիս, որ Հայաստանում ՄԻԱՎ-ի կանխարգելումը դեռևս մեծամասամբ կապված է ԱԲ-ների շրջանում աշխատանքներով՝ ինչպես ուղղակի ծառայությունների մատուցում, այնպես էլ այսպես կոչված «կամուրջային բնակչություններին» (ՏՍՏ-ների կին զուգընկերներ, ԹՆՕ-ների, ԿՍԿ-ների և ՏԳ-ների զուգընկերներ) ծառայությունների մատուցում:

Այս համատեքստում չափազանց կարևոր է ուսումնասիրել ԱԲ-ների վարքագիծը, ծառայությունների հասանելիությունը, կարիքները և մարտահրավերները՝ նրանց շրջանում կարիքահեն, մարդակենտրոն, իրավունքահեն, արդյունավետ կանխարգելման ռազմավարություններ մշակելու և ՄԻԱՎ վարակի տարածումը կառավարելու համար:

ՄԻԱՎ-ի համաճարակը Հայաստանում ՏՍՏ-ների շրջանում շարունակում է ընդլայնվել: ՄԻԱՎ-ի տարածվածությունը ՏՍՏ-ների շրջանում կազմում է 5% (IBBS-2021 [3]),

[1] <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=AM>
[2] https://ncid.am/uploads/shared-files/Armenia_IBBS-2021_ENG.pdf
[3] https://ncid.am/uploads/shared-files/Armenia_IBBS-2021_ENG.pdf
[4] <https://www.cdc.gov/hiv/risk/estimates/riskbehaviors.html>

ինչը 25 անգամ ավելին է, քան ընդհանուր բնակչության շրջանում:

ՄԻԱՎ վարակի նման բարձր տարածվածությունը ՏՍ-ների շրջանում կարող է պայմանավորված լինել այն հանգամանքով, որ հետանցքային սեռական հարաբերության ժամանակ ՄԻԱՎ-ի տարածման ռիսկը ավելի բարձր է, քան հեշտոցային սեռական հարաբերության ժամանակ[4]:

Անհատական մակարդակում ՄԻԱՎ-ով վարակման ռիսկերը կարող են ներառել անպաշտպան սեռական հարաբերությունը, զուգընկերների մեծ քանակը, թմրամիջոցների գործածումը[5]:

Խտրական օրենսդրությունը, համապատասխան կարգավորումների բացակայությունը, խարանը (այդ թվում բուժաշխատողների կողմից), հոմոֆոբիայի հիմքով բռնությունը, ինչպես նաև պաշտպանվածության մեխանիզմների բացակայությունը մեծ խոչընդոտ են հանդիսանում ՏՍ-ների շրջանում ՄԻԱՎ-ի կանխարգելման ծառայությունների տրամադրմանը և սահմանափակում են ծառայությունների հասանելիությունը:

[5] Royce RA et al. Sexual transmission of HIV. New England Journal of Medicine, 1997, 336:1072-1078

ՄԻԱՎ-Ի ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՓԱԹԵԹ

MSMIT-ը^[1] (SUS իրականացման գործիքակազմ՝ գործնական ուղեցույց՝ SUS-ների շրջանում ՄԻԱՎ-ի և ՍՃՓՎ-ների ծրագրերի իրականացման համար) տարբերակում է դնում ուղղակի առողջապահական միջամտությունների (ծառայությունների) և նպաստավոր միջավայրի ստեղծման միջև, որը վերաբերում է բարենպաստ օրենսդրությանը, խարանի, խտրականության, բռնության վերացմանը և համայնքի հզորացմանը: Այնուամենայնիվ, ժամանակակից առողջապահական գիտության մեջ մարդու իրավունքները և սոցիալ-տնտեսական որոշիչ գործոններն անբաժանելի են առողջության պաշտպանության և խթանման համար:

ՄԻԱՎ-ին հակազդման ազգային ծրագրի ուսումնասիրության արդյունքում, միջազգային ուղեցույցների հիման վրա, ինչպես նաև օգտագործելով պայմանականորեն (ապահովելով բազմազանությունը) ընտրված 12 SUS անձանց շրջանում անցկացված ֆոկուս խմբային քննարկումների արդյունքում ձեռք բերված արժեքավոր տեղեկությունը՝ մշակվել է ՄԻԱՎ-ի ծառայությունների SUS սպեցիֆիկ փաթեթ, որը առաջարկվում է ներառել ՄԻԱՎ-ին հակազդման ազգային ծրագրում:

SUS-ների շրջանում ՄԻԱՎ-ի արդյունավետ հակազդման համար անհրաժեշտ է միջամտությունների կոմբինացիա: Առաջարկվող փաթեթը կազմված է երկու մասից՝

1. առողջապահական միջամտություններ,
2. հնարավորությունների իրացման միջավայրի ստեղծում:

[6] <https://www.unfpa.org/press/new-unfpa-tool-implementing-hiv-and-sti-programmes-men-who-have-sex-men>

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՄԻԱՎ-Ի ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՈՒՄ

ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ	SUS ՍՊԵՑԻՖԻԿՈՒԹՅՈՒՆԸ	ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ
Տրամադրել անհրաժեշտ քանակությամբ պահպանակ և լուբրիկանտ: Կարևոր է ընդգծել բավարար լուբրիկանտ տրամադրելու կարևորությունը:	• Պահպանակներ անալ սեռական հարաբերության համար, • Պահպանակների հետ համատեղելի լուբրիկանտներ	Տղամարդկանց համար նախատեսված պահպանակների հետևողական և ճիշտ գործածումը նվազեցնում է սեռական ճանապարհով փոխանցվող ՄԻԱՎ-ի և այլ ՍՃՓՎ-ների փոխանցումը մինչև 94%-ով [7]:
Տրամադրել բերանային անվճար ՆԿԿ՝ որպես ՄԻԱՎ-ի կանխարգելման անհատական ընտրություն:	Ռիսկային սեռական վարքագիծ դրսևորող SUS-ների համար	ՆԿԿ-ն Հայաստանում հասանելի է միայն ՀՀ ԱՆ ԻՀԱԿ-ում վճարովի տարբերակով: Ըստ ԱՀԿ առաջարկությունների՝ ՆԿԿ-ն նախատեսված է այն անձանց համար, որոնք ՄԻԱՎ-ով վարակման բարձր ռիսկ ունեն՝ վերջին 6 ամսվա ընթացքում ունեցել են մի քանի սեռական զուգընկերներ, ոչ մոնոգամ հարաբերություններ, անալ սեռական հարաբերություններ առանց պահպանակների, վարակվել են որևէ սեռավարակով, հարաբերությունների մեջ են ՄԻԱՎ դրական կարգավիճակ ունեցող զուգընկերոջ հետ: ԱՀԿ-ն խրախուսում է ՆԿԿ-ի օգտագործումը բոլոր SUS-երի համար[8]:

[7] Guidelines: prevention and treatment of HIV and other sexually transmitted infections among men who have sex with men and transgender people: recommendations for a public health approach 2011. Geneva, World Health Organization, 2011 (http://www.who.int/iris/bitstream/10665/44619/1/9789241501750_eng.pdf, accessed 25 February 2014).

[8] <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/279834/WHO-CDS-HIV-18.10-eng.pdf?ua=1>

ՄԻԱՎ-Ի ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՈՒՄ

ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ	SUS ՍՊԵՑԻՖԻԿՈՒԹՅՈՒՆԸ	ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ
Հասանելի դարձնել ՀԿԿ-ն բոլոր SUS-ների համար ՄԻԱՎ-ի վարակման հավանականության դեպքում օգտագործելու համար:	ՄԻԱՎ-ի վարակման ռիսկի ենթարկված SUS-ների համար	Հայաստանում ՀԿԿ-ն SUS անձանց համար հասանելի է ՀՀ ԱՆ ԻՀԱԿ-ում անվճար հիմունքներով, սակայն այն անվճար է տրամադրվում բավականին դժվար գործընթացով և այնպիսի չափորոշիչների հիման վրա (օրինակ՝ պարտադիր պայման է ՄԻԱՎ դրական կարգավիճակ ունեցող զուգընկերոջ ներկայությունը և հետազոտությունը, կամ զուգընկերը պետք է արդեն գրանցված լինի կենտրոնում), ինչը հաճախ բերում է ՀԿԿ ստանալու անհնարինության: Պետք է մշակվեն հատուկ մեխանիզմներ՝ ոչ աշխատանքային օրերին և շտապ դեպքերում ՀԿԿ տրամադրելու հնարավորությունը ապահովելու համար: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ անհատը ՀԿԿ ստանալու համար դիմում է ինքնակամ՝ պետք է դյուրացնել գործընթացը և ՀԿԿ-ի տրամադրումը իրականացնել միայն ՄԻԱՎ-ով վարակման ռիսկ ունեցող անձի խոսքերի հիման վրա:

ՄԻԱՎ-Ի ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՈՒՄ

ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ	SUS ՍՊԵՑԻՖԻԿՈՒԹՅՈՒՆԸ	ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ
Իրազեկել տղամարդու բժշկական կամավոր թվիատման (ՏԲԿԹ) վերաբերյալ և հասանելի դարձնել այն:	Հետերոսեքսուալ կոնտակտ ունեցող SUS-ների համար	ՏԲԿԹ-ն նվազեցնում է կնոջից տղամարդուն ՄԻԱՎ-ի փոխանցումը սեռական ճանապարհով մինչև 60 %-ով [9]: ՏԲԿԹ-ն առաջարկվում է ԱՀԿ-ի կողմից որպես հետերոսեքսուալ սեռական ճանապարհով փոխանցվող ՄԻԱՎ-ի լրացուցիչ, կարևոր ուղղվածությունն տղամարդկանց համար:

[9] <https://ecom.ngo/resource/files/2021/05/implementing-comprehensive-hiv-and-sti-programmes-with-men-who-have-sex-with-men.pdf>

ՄԻԱՎ-Ի ԹԵՍՏԱՎՈՐՈՒՄ ԵՎ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ	SUS ՍՊԵՑԻՖԻԿՈՒԹՅՈՒՆԸ	ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ
Տրամադրել ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ կամավոր թեստավորման հնարավորություն և խորհրդավորություն:	Համայնքահեն խորհրդատվություն՝ Տարեկան առնվազն 2 անգամ թեստավորման հնարավորություն	UNAIDS-ը ամբիցիոզ նպատակ է դրել, որ մինչև 2030 թվականը ՄԻԱՎ-ով ապրող անձանց առնվազն 95%-ը իմանա իր կարգավիճակի մասին [10]: ՄԻԱՎ կարգավիճակը պարզելու միակ միջոցը թեստավորվելն է: Հայաստանում ՄԻԱՎ-ի նկատմամբ լնդային տրանսուդատի արագ թեստերով թեստավորվելու հնարավորություն ունեն բոլոր SUS անձինք: ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ կամավոր թեստավորում և խորհրդատվություն պետք է առաջակվի բոլոր հիմնական բնակչություններին, այդ թվում՝ SUS-ներին, և՛ համայնքահեն, և՛ բժշկական հաստատություններում: Համայնքահեն ՄԻԱՎ-ի թեստավորում և խորհրդատվություն հիմնական բնակչությունների, այդ թվում՝ SUS-ների համար, ներառյալ կանխարգելման, բուժման և խնամքի այլ ծառայությունները, առաջարկվում է ԱՀԿ-ի կողմից [11]: Ավելին՝ զույգերին և զուգընկերներին պետք է կամավոր թեստավորում և խորհրդատվություն տրամադրվի միասին՝ խրախուսելով կարգավիճակների փոխադարձ բացահայտումը [12]:

[10] https://www.unaids.org/ru/resources/documents/2014/JC2686_WAD2014report

[11] Consolidated guidelines on general HIV care and the use of antiretroviral drugs for treating and preventing HIV infection: recommendations for a public health approach. Geneva, World Health Organization, 2013 and Guideline on when to start antiretroviral therapy and on pre-exposure prophylaxis for HIV. Geneva, WHO, 2015 (http://www.who.int/iris/bitstream/10665/85321/1/9789241505727_eng.pdf, accessed 25 February 2014), and Guideline on when to start antiretroviral therapy and on pre-exposure prophylaxis for HIV. Geneva, WHO, 2015. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/186275/1/9789241509565_eng.pdf?ua=1

[12] Guidance on couples HIV testing and counselling including antiretroviral therapy for treatment and prevention in serodiscordant couples: recommendations for a public health approach. Geneva, World Health Organization, 2012 (http://whqlibdoc.who.int/publications/2012/9789241501972_eng.pdf, accessed 27 February 2014).

ՄԻԱՎ-Ի ԽՆԱՄՔ ԵՎ ԲՈՒԺՈՒՄ

ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ	SUS ՍՊԵՑԻՖԻԿՈՒԹՅՈՒՆԸ	ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ
Բոլոր ՄԻԱՎ-ով ապրող SUS-ները պետք է ունենան ՀՌՎ բուժման հասանելիություն, ինչպես հիմնական բնակչությունը:	Չկա սպեցիֆիկություն	ՀՌՎ բուժումը պետք է հասանելի լինի բոլոր SUS-ների համար՝ անկախ ՄԻԱՎ-ի կլինիկական փուլից և CD4-ների քանակից: SUS-ների համար չկան յուրահատուկ առաջարկություններ ՀՌՎ բուժման համար: Այնուամենայնիվ, պայմանավորված խարանով, խտրականությամբ և մարզինալիզացմամբ՝ նրանք առավել ուշ են դիմում բուժման:

ՀԱՄԱԿՑՎԱԾ ՎԱՐԱԿՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՈՒՄ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ	SUS ՍՊԵՑԻՖԻԿՈՒԹՅՈՒՆԸ	ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ
Բոլոր ՄԻԱՎ-ով ապրող SUS-ները պետք է ունենան ՏԲ-ի կանխարգելման, հետազոտման և բուժման ծառայությունների հասանելիություն, ինչպես ռիսկի խմբում գտնվող կամ ՄԻԱՎ-ով ապրող հիմնական բնակչությունը:	Չկա սպեցիֆիկություն	ՄԻԱՎ-ը համարվում է ՏԲ-ի առաջացման ամենակարևոր նախատրամադրող գործոն, մինչև ժամանակ՝ ՏԲ-ն ՁԻԱՀ-ից մահացության դեպքերի ամենատարածված պատճառն է: ՏԲ-ի ծառայությունները պետք է ներառված լինեն ՄԻԱՎ-ի համապարփակ կանխարգելման մեջ:

ՄԻԱՎ-Ի ԽՆԱՄՔ ԵՎ ԲՈՒԺՈՒՄ

ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ	SUS ՍՊԵՑԻՖԻԿՈՒԹՅՈՒՆԸ	ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ
Բոլոր ՄԻԱՎ-ով ապրող SUS-ները պետք է ունենան ՀՌՎ բուժման հասանելիություն, ինչպես հիմնական բնակչությունը:	Չկա սպեցիֆիկություն	ՀՌՎ բուժումը պետք է հասանելի լինի բոլոր SUS-ների համար՝ անկախ ՄԻԱՎ-ի կլինիկական փուլից և CD4-ների քանակից: SUS-ների համար չկան յուրահատուկ առաջարկություններ ՀՌՎ բուժման համար: Այնուամենայնիվ, պայմանավորված խարանով, խտրականությամբ և մարզինալիզացմամբ՝ նրանք առավել ուշ են դիմում բուժման:

ՀԱՄԱԿՑՎԱԾ ՎԱՐԱԿՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՈՒՄ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ	SUS ՍՊԵՑԻՖԻԿՈՒԹՅՈՒՆԸ	ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ
Բոլոր ՄԻԱՎ-ով ապրող SUS-ները պետք է ունենան ՏԲ-ի կանխարգելման, հետազոտման և բուժման ծառայությունների հասանելիություն, ինչպես ռիսկի խմբում գտնվող կամ ՄԻԱՎ-ով ապրող հիմնական բնակչությունը:	Չկա սպեցիֆիկություն	ՄԻԱՎ-ը համարվում է ՏԲ-ի առաջացման ամենակարևոր նախատրամադրող գործոն, մինչև ժամանակ՝ ՏԲ-ն ՁԻԱՀ-ից մահացության ռիսկի ամենատարածված պատճառն է: ՏԲ-ի ծառայությունները պետք է ներառված լինեն ՄԻԱՎ-ի համապարփակ կանխարգելման մեջ:

ՀԱՄԱԿՑՎԱԾ ՎԱՐԱԿՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՈՒՄ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ	SUS ՄՊԵՑԻՖԻԿՈՒԹՅՈՒՆԸ	ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ
Բոլոր SUS-ները պետք է ունենան ՀԲՎ-ի և ՀՅՎ-ի կանխարգելման, հետազոտության և բուժման հասանելիություն:	Չկա սպեցիֆիկություն	ՄԻԱՎ-ի հակազդման ազգային ծրագրում ՄԻԱՎ-ի նախակոնտակտային կանխարգելման ներառումը ինչ-որ չափով կարող է հանգեցնել սեռավարակների, ՀԲ ՀՅ վիրուսների տարածմանը, այդ իսկ պատճառով կարևոր է ինչպես ՀԲՎ-ի և ՀՅՎ-ի հետազոտությունը և խորհրդատվությունը, ՀԲՎ-ի պատվաստումը, այնպես էլ՝ անհրաժեշտության դեպքում վերաուղղորդումը և բուժումը:
Ապահովել հոգեկան առողջության խնդիրների (դեպրեսիա, հոգեբանական սթրես) պարբերական հետազոտություն և վերահսկում բոլոր SUS-ների համար՝ բարելավելու բուժման ընթացքը և ՀԲՎ-ի ընդունումը:	SUS սպեցիֆիկ խորհրդատվություն և բժշկական թերապիայի հասանելիություն	ՄԻԱՎ-ին առնչվող ծառայություններում անհրաժեշտ է ներառել պարբերական հոգեբանական խորհրդատվություն (հատկապես դեպրեսիայի և սթրեսի վերաբերյալ), որի արդյունքում անհրաժեշտության դեպքում SUS շահառուները կուղղորդվեն համապատասխան բուժհաստատություններ՝ խորացված հետազոտությունների և բուժման: Անհրաժեշտ է մշակել դեպրեսիայի և սթրեսի սկրինինգային հարցաշարեր, որոնք կօգնեն հոգեբանին խանգարումների ախտորոշման հարցում: Հոգեբանի եզրակացության և սկրինինգային հարցաշարի արդյունքում բուժող բժիշկը կարող է մշակել բուժման պլան: SUS անձանց հետ աշխատող հոգեբանները և հոգեբույժները պետք է անցնեն վերապատրաստման և զգայունության բարձրացման միջոցառումներ, որպեսզի տիրապետեն SUS անձանց հետ աշխատանքի նրբություններին, գրագետ խոսույթին և զգայուն աշխատելաճին, քանի որ դեպրեսիա և սթրես ունեցող անձինք է՛լ ավելի զգայուն են, և լրացուցիչ խարանը և խտրականությունը կարող է զարգացնել ինքնասպանության մտքեր և արարքներ:

ՄԵՌԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ	SUS ՍՊԵՑԻՖԻԿՈՒԹՅՈՒՆԸ	ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ
Հասանելի դարձնել ՍՃՓՎ-ների պարբերական հետազոտությունը, ախտորոշումը և բուժումը՝ որպես ՄԻԱՎ-ի համապարփակ կանխարգելման մաս:	Չկա սպեցիֆիկություն	ՍՃՓՎ-ներին առնչվող ծառայությունները պետք է ներառված լինեն ՄԻԱՎ-ի համապարփակ կանխարգելման մեջ:

ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄ

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԱԿԵՐՊՈՒՄԸ	SUS ՍՊԵՑԻՖԻԿՈՒԹՅՈՒՆԸ
Օրենքները, քաղաքականությունները և պրակտիկաները պետք է վերանայվեն SUS-ների իմաստալից ներգրավմամբ՝ հնարավորություն ստեղծելով աջակցելու և խթանելու SUS-ների համար առողջապահական ծառայությունները:	Ամբողջապես SUS սպեցիֆիկ է:
Հայաստանը պետք է աշխատի խտրականության դեմ պայքարող և խտրականությունից պաշտպանող օրենքների ընդունման, իրացման և ուժի մեջ մտցնելու ուղղությամբ՝ ծնված մարդու իրավունքների միջազգային չափանիշներից, միտված SUS-ների նկատմամբ խարանի, խտրականության և բռնության նվազեցմանը:	Ամբողջապես SUS սպեցիֆիկ է:
Առողջապահական ծառայությունները պետք է լինեն մատչելի, հասանելի և ընդունելի SUS-ների համար	Ամբողջապես SUS սպեցիֆիկ է:
ՄԻԱՎ-ի կանխարգելման ծրագրերը պետք է ներառեն այնպիսի միջամտություններ (դասընթացներ, համայնքահեն մոնիթորինգ, ներգրավվածություն որոշումների կայացման գործընթացներում և այլն), որոնք կհզորացնեն SUS-ներին:	Ամբողջապես SUS սպեցիֆիկ է:
SUS-ների նկատմամբ բռնությունը պետք է կանխարգելվի և հասցեավորվի SUS-ների հետ աշխատող ՀԿ-ների հետ համագործակցությամբ:	Ամբողջապես SUS սպեցիֆիկ է:

Հնարավորությունների իրացման միջավայրի ստեղծում

Մարդու իրավունքներին և սեռական կողմնորոշմանը առնչվող խոչընդոտները թույլ չեն տալիս, որ Հայաստանը ընդլայնի ՄԻԱՎ-ին առնչվող որակյալ ծառայությունների ծածկույթը: Ազգային պլանավորումը և ներքին ռազմավարությունները պետք է ներառեն ծառայությունների իրավական խոչընդոտների գնահատում SUS անձանց համար, ինչպես նաև համապատասխան միջամտություններ և գործողություններ՝ այդ խոչընդոտները հաղթահարելու համար:

Հայաստանը մնում է այն երկրների շարքում, որոնք չեն հրաժարվում օրենքներից, որոնց հիմքում անձի վարքագծի պատժելիությունն է:

Այսպես՝ ՄԻԱՎ-ի տարածման քրեականացումը բուժման և աջակցության հասանելիության հիմնական խոչընդոտներից է, նպաստում է ՄԻԱՎ-ի դեպքերի և ՁԻԱՀ-ից մահացության դեպքերի աճին, ինչպես նաև համարվում է մարդու իրավունքների խախտում:

Հայաստանում շարունակում է նաև վարչական և քրեական պատասխանատվություն նախատեսվել հոգեակտիվ նյութերի օգտագործման համար^[1]: Պատժելիությունը պետք է փոխարինել վնասի նվազեցման և թմրամիջոցների քաղաքականության մշակմամբ, որը կենտրոնացած կլինի հանրային առողջության վրա և կբխի մարդու հիմնարար իրավունքներից:

Օրենքները, որոնց հիմքում միայն պատժելն է (ՄԻԱՎ-ի փոխանցումը, սեքս աշխատանքը և այլն), վնասում են SUS անձանց հասանելիությանը՝ առողջապահական ծառայություններ ստանալու համար: Նման օրենքների փոխարեն անհրաժեշտ է գործուն քայլեր ձեռնարկել՝ կյանքի կոչելու «Իրավահավասարության ապահովման մասին» օրենքի նախագիծը, որում պետք է ապահովել սեռական կողմնորոշվածությունը և գենդերային ինքնությունը որպես պաշտպանված հիմքեր, դատապարտել անձի որևէ կարգավիճակով պայմանավորված խարանը և խտրականությունը: ՀՀ-ում ապրող բոլոր անձինք, այդ թվում SUS-ները, պետք է ունենան օրենքով պաշտպանված լինելու իրավունք, ինչը նաև կնպաստի նրանց կամավոր դիմելիությանը և ծառայությունների հասանելիության բարձրացմանը:

Իրավունքահեն և զգայուն ծառայությունների տրամադրումը նաև նշանակում է SUS-ների հզորացում՝ ապահովելով նրանց մասնակցությունը որոշումների կայացման գործընթացներին:

Այսպիսով՝ ՄԻԱՎ-ի կանխարգելման միջամտությունները կառուցվածքային մակարդակում պետք է ներառեն միջոցառումներ, որոնք կստեղծեն խարանից, խտրականությունից և բռնությունից զերծ միջավայր, որտեղ SUS-ները կունենան նույն հնարավորությունները, ինչ մնացած մարդիկ: Համաձայն MSMIT-ի՝ պետք է ուշադրություն դարձնել հետևյալ միջամտություններին՝

^[1] Վարչական պատասխանատվությունը սահմանված է ՀՀ Վարչական օրենսգրքի 44.2 հոդվածով, իսկ քրեական օրենսգրքով պատժվում է նախատեսվում հոգեակտիվ նյութեր օգտագործելու նպաստելու, հակելու կամ ներգրավվելու համար 402, 403 հոդվածներ: Ե վ քրեական, և վարչական օրենսգրքերում պատասխանատվություն է նախատեսվում ոչ միայն վերոգրյալ թվարկվածների մասով, այլ նաև դրանց հետ կապված այլ արարքների, օրինակ՝ շրջանառելու, իրացնելու և այլն:

Ընդունել «Իրավահավասարության ապահովման մասին» օրենքի նախագիծը, որում պետք է ապահովել սեռական կողմնորոշվածությունը և գենդերային ինքնությունը որպես պաշտպանված հիմքեր,

Ապաքրեականացնել և ապավարչականացնել վարքագծերը, որոնք նաև տարածված են SUS անձանց շրջանում, այդ թվում՝ ՄԻԱՎ-ի փոխանցումը, հոգեակտիվ նյութերի օգտագործումը, և անցնել վնասի նվազեցման մոդելի, որդեգրել և իրականացնել վնասի նվազեցման լայնամասշտաբ ծրագրեր՝ օգտվելով միջազգային նախագծերից և օրինակներից:

Բարձրացնել հասարակության իրազեկվածության մակարդակը սեռականության վերաբերյալ՝ նպատակ ունենալով ձևավորել հանդուժողական վարքագիծ,

Հզորացնել SUS անձանց՝ ստեղծելով հնարավորություններ որոշումների կայացման գործընթացում նրանց ներգրավվածության համար:

ՄԻԱՎ-ի ծառայությունների սահուն տրամադրման, խարանի և խտրականության նվազեցման համար չափազանց կարևոր է ՄԻԱՎ-ի ծառայություններ տրամադրող բուժաշխատողների վերաբերմունքը: Խտրական վերաբերմունք ստանալու պարագայում SUS անձինք խուսափում են այցելել բուժհաստատություններ: ՀՀ-ում բուժաշխատողները շարունակում են անհարգալից, խտրական և ոչ պատշաճ վերաբերմունք ցուցաբերել SUS անձանց նկատմամբ: ՄԻԱՎ-ի ծառայություններ տրամադրող բուժաշխատողների համար պետք է պարբերաբար իրականացվեն վերապատրաստման դասընթացներ և զգայունության բարձրացման միջոցառումներ, որոնք կապահովեն նրանց համապատասխան հմտություններով և գիտելիքով, որ կարողանան ծառայություններ տրամադրել SUS անձանց՝ հիմնված առողջության իրավունքի, անձի գաղտնիության և հակախտրականության սկզբունքների վրա: Ծառայություն մատուցող բուժաշխատողները պետք է հասկանան՝ ինչպես պատշաճ վերաբերվել SUS անձանց որպես շահառուների, ինչպես լինել SUS զգայուն և կոմպետենտ և ինչպես հաղորդակցվել գրագետ: Բուժաշխատողները պետք է դրսևորեն խրախուսական վարքագիծ, որպեսզի շահառուները զգան ապահով, ընդունված և արժևորված:

ՄՈՆԻԹՈՐԻՆԳ ԵՎ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

ՁԻԱՀ-ի, տուբերկուլոզի և մալարիայի դեմ կայուն և արդյունավետ արձագանքը պահանջում է բազմակի շահագրգիռ կողմերի ներգրավվածություն և ներդրում ծրագրերի մշակման և իրականացման բոլոր մակարդակներում: Ծրագրերի իրականացումը սկսվում է պլանավորումից: Կայունության ապահովման պլանավորումը պետք է իրականացվի ներառական, երկրի կողմից կառավարվող գործընթացների միջոցով, որը ներառում է կառավարությանը, պետական մարմիններին, քաղաքացիահասարակական կազմակերպություններին, մասնավոր հատվածին, թիրախ և խոցելի խմբերի ներկայացուցիչներին և վերոնշյալ հիվանդություններով ապրող կամ տուժած անձանց: Վերջիններս գործընթացին բերում են քննադատական փորձառություն, որը օգնում է մշակել և իրականացնել համապատասխան և հասանելի ծրագրեր մարզինալիզացված խմբերի համար, ներառյալ գործողություններ, որոնք միտված են մարդու իրավունքների և գենդերային հարցերին առնչվող խոչընդոտների նվազեցմանը և վերացմանը, ծառայությունների հասանելիության և որակի խնդիրների մոնիթորինգին և բարձրաձայնմանը:

UNAIDS-ի ամբիցիոզ թիրախները (95-95-95), որոնց նպատակ է դրվել հասնել մինչև 2030 թվականը, ավելի են ընդգծում ծրագրերի մոնիթորինգի և գնահատման կարևորությունը: Ծրագրերի արդյունավետության գնահատման ամենատարածված և արդյունավետ գործիքը ՄԻԱՎ-ի կասկադն է: SUS անձանց համար ՄԻԱՎ-ի շարունակական ծառայությունների կասկադը իրավիճակի գնահատման, պլանավորման, ադվոկացիոն և մոնիթորինգային գործիք է, որը ցույց է տալիս հարաբերակցությունը այն անձանց միջև, որոնք կարիք ունեն ծառայություններ ստանալու և նրանց, որոնք ստանում են ծառայություններ: Կասկադը գործիք է, որը թույլ է տալիս չափել այդ ծառայությունների հասանելիությունները և մատչելիությունը: Կասկադի տվյալները վերցվում են ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ վարքագծային և կենսաբանական հետազոտության (IBBS) արդյունքների հիման վրա: Թիրախ խմբերը և նրանց հետ աշխատող ՀԿ-ները նաև կարևորում են թիրախ խմբերի վերաբերյալ պետական փաստաթղթերում նրանց վերաբերող ռազմավարական տեղեկության պակասը և ԳՀ-ի հեռանալուց հետո ՄԻԱՎ-ին առնչվող հետազոտությունների (ՄԻԱՎ-ի կենսաբանական և վարքագծային հետազոտություն, հաշվարկային թվի հետազոտություն, կարիքների գնահատում) շարունակականությունը:

Գնահատումը կարևորագույն գործընթաց է, ինչը բերում է թիրախային ծրագրերի և գործողությունների: SUS անձինք պետք է ներգրավված լինեն ծրագրերի մշակման, իրականացման և գնահատման բոլոր փուլերում:

Այսպիսով՝ ՄԻԱՎ-ի կանխարգելման գործընթացի բոլոր փուլերում անհրաժեշտ է ապահովել SUS անձանց արդյունավետ և իմաստալից ներգրավվածությունը, մշակել և տրամադրել նրանց կարիքներին և առաջնահերթություններին համապատասխան ծառայություններ, ինչը կապահովի ՄԻԱՎ-ի ծառայություններից օգտվելու համայնքային առավելագույն ծածկույթ:

© Փաթեթը հրատարակվել է «Նոր Սերունդ» Մարդասիրական ՀԿ-ի կողմից
© Զևակրումը՝ «Նոր Սերունդ» Մարդասիրական ՀԿ-ի
© 2023. This package was published by New Generation Humanitarian NGO
© 2023. Designed by New Generation Humanitarian NGO

contact@ngngo.net
www.ngngo.net

+374 60478989
+374 55478980